

культурного й соціального досвіду.

Таким чином, життя людей у суспільстві впорядковується й регулюється за допомогою знакових систем. Залучитися до реальних соціальних явищ можливо шляхом виконання певних знакових процедур, що відбивають певний спосіб мислення. Взаємодія людей у суспільстві визначається не зовнішньою системою відносин, а гнучкою системою

інтеріоризованих кодів, кожен з яких відповідає певним суспільним явищам. У свою чергу, кожне з цих явищ у системі суспільних відносин породжує прецедентні тексти, реалізовані зразки, що впливають на характер зв'язку між позначуванням й означуванням у численних соціальних комунікативних системах.

Література

1. Акофф Р. О целеустремленных системах / Р. Акофф, Ф. Эмери. — М., 1994.
2. Банковски Б. Глобалізація крізь македонську призму / Б. Банковски // Політична думка. — 2000. — № 3.
3. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Ван Дейк. — 1989.
4. Василенко И. А. Политическая глобалистика / И. А. Василенко. — М., 2003.
5. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер. — Л., 1989.
6. Гулыга А. Миф как социальная проблема / А. Гулыга // Античная культура и современная наука. — М., 1985.
7. Дарвин Ч. Вырождение душевных волнений / Ч. Дарвин. — СПб., 1986.
8. Дгкон Б. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / Б. Дгкон, М. Хале, П. Стабс. — К, 2011.
9. Леви-Строс К. Миф, ритуал и генетика / К. Леви-Строс // Природа. — 1978. — № 1.
10. Почепцов Г. Г. Русская семиотика / Г. Г. Почепцов. — М., 2001.

УДК 007:304:070

О. С. Яворська

Український гуманітарний інститут, м. Буча

Сюжет телепрограми «Критична точка» як приклад порушення професійної етики в журналістському розслідуванні

Яворська О. С. Сюжет телепрограми «Критична точка» як приклад порушення професійної етики в журналістському розслідуванні. У статті проаналізовано професійний рівень сучасних журналістських розслідувань на українському телебаченні на прикладі сюжету програми телеканалу «Україна». Досліджено методи роботи журналістів з інформацією. Розглянуто приклади порушення професійної етики.

Ключові слова: журналістське розслідування, професійна етика, телевізійна журналістика.

Яворская О. С. Сюжет телепрограммы «Критическая точка» как пример нарушения профессиональной этики в журналистском расследовании. В статье проанализирован профессиональный уровень современных журналистских расследований на украинском телевидении на примере сюжета программы телеканала «Украина». Исследованы методы работы журналистов с информацией. Рассмотрены случаи нарушения профессиональной этики.

Ключевые слова: журналистское расследование, профессиональная этика, телевизионная журналистика.

Yavorska O. Subject of the TV program «Critical Point» as an example of a violation of professional ethics in the journalistic investigation. The article analyzes the professional level of modern Ukrainian investigative journalism on television programs such as the story of TV channel «Ukraine». We studied the methods of work of journalists with information. The cases of violation of professional ethics are considered.

Keywords: investigative journalism, professional ethics, television journalism.

Актуальність теми зумовлено тим, що журналістські розслідування за останні роки набули неабиякої популярності, вони формують громадську думку. На жаль, задля сенсаційності автори матеріалів розслідувань, які претендують на статус, інколи припускаються порушень професійної етики.

Об'єктом дослідження є журналістське розслідування. Предмет дослідження – професійний рівень сучасних журналістських розслідувань на телебаченні. Мета роботи – аналіз рівня професійності сучасних журналістських розслідувань на прикладі сюжету програми ТК «Україна» «Критична точка» – «Віра-розлучниця».

Основні завдання дослідження: визначити рейтинги сучасних журналістських розслідувань на українському телебаченні; дослідити методи та інструменти збору інформації в програмі «Критична точка»; проаналізувати професійний рівень сюжету «Віра-розлучниця»; розглянути порушення професійної етики в сюжеті «Віра-розлучниця».

Тему журналістських розслідувань розглядали О. Глушко, Д. Еверет, В. Миронченко, які досліджують й етичні проблеми розслідувальної діяльності журналіста. Також проблему професійної етики журналіста порушують Г. Лазутіна, О. Кузнєцова. Про цей жанр ідуть активні дискусії на порталі «Телекритика» – профспілковому майданчику журналістської спільноти України.

Проте ґрунтовних монографічних наукових праць, присвячених аналізу опублікованих і переданих в ефір журналістських розслідувань, в українських дослідників наразі небагато. Тому матеріали дослідження можуть бути корисні журналістам, котрі практикують у цьому жанрі.

Журналістське розслідування має основною метою правдиву, вчасну і докладну передачу суспільно значимої інформації від її джерел до кожного члена суспільства. Об'єкти таких розслідувань – негативні суспільні явища, кримінальні злочини, скандали. Українським законодавством передбачені закони, що регулюють і захищають журналістську творчість. Але, як доводить практика, ці закони можна обійти. І тут виникають порушення професійної етики журналіста. На жаль, деякі сучасні журналістські розслідування треба вже «розслідувати» щодо їхньої чесності й збалансованості. І страждають тут не журналісти, а герої, ситуацію яких розслідують.

«Критична точка» (ТРК «Україна») позиціонує себе як програма, яка допомагає людям боротися з несправедливістю, «розбиратись у складних життєвих ситуаціях». Звичайно, є люди, котрим «Критична точка» допомогла зробити корисні висновки. Програма досягла своєї мети – її дивляться. Але через прагнення до цінностей інфотейнменту губиться необхідність глибоко з'ясувати суть проблеми. Через те, що програма щотижнева, до ефіру потрапляє недопрацьований матеріал.

Так, в одному з випусків програми журналістських розслідувань «Критична точка» вийшов сюжет «Віра-розлучниця». Попри мету «боротися з несправедливістю» цей сюжет спричинив низку проблем для героїні Ганни Алексеевої.

На сторінках «Телекритики» розгорілась дискусія. Журналіст Ігнат Меренков критикує програму «Віра-розлучниця». На думку І. Меренкова, в сюжеті «журналісти телеканалу "Україна", використовуючи перекручування фактів, розпалюють міжконфесійну ворожнечу» [7]. У свою чергу, журналісти «Критичної точки» не пред'явили ані спростувань, ані доказів своєї правоти. Відповіли по-журналістськи неоднозначно, що «їхня головна мета – допомагати людям».

На самому початку сюжету ведуча заявляє: «Віра в Бога стала на заваді сімейного щастя». Під цим гаслом вибудовано оповідь. Сюжет ґрунтується на інтерв'ю тільки батька Сергія, в якого адвентисти начебто забрали дітей і вивезли їх за місто. Ведуча програми з перших хвилин таврує колишню дружину Сергія – адвентистку: «Сімейне щастя проміняла на релігійну громаду», а церкву, до якої належить жінка, називає «сектою». Під закадрову розповідь про «секту» адвентистів автори показують кадри з богослужінь виключно інших релігійних організацій – переважно харизматичного руху.

Журналісти записали розмову Ганни та Сергія, яка відбулася через замкнені двері. Цей запис автори сюжету також використали проти жінки.

Із листа самої Ганни ми дізналися, що вже на початку їхніх стосунків Сергій забороняв їй ходити до церкви. Тому, коли Ганна на п'ятому році спільного життя вирішила відвідати Адвентистську церкву, Сергій її жорстоко побив і пішов з дому. Пізніше він перший подав на розлучення. Ганна розповідає, що «протягом декількох років Сергій не цікавився матеріальним становищем жінки та дітей»,

тому жінка подала заяву до Кіровського районного суду м. Донецька про зняття заборгованості щодо аліментів. Про це у розслідуванні – ні слова.

У своєму листі Ганна аналізує сюжет і зазначає неправдиві фрагменти. В сюжеті журналісти кажуть, що «мати знущається над дітьми, доньки не отримують належного харчування». Жінка відповідає на це: «діти мають збалансований раціон. Результати аналізів та висновки педіатрів підтверджують, що дівчатка абсолютно здорові, немає ніяких відхилень у їхньому розвитку». На заяву журналістів, що дівчатка «обмежені в спілкуванні з однолітками», Ганна зазначає, що «у них з дітками багато знайомих, з якими вони підтримують дружні, теплі відносини». Також у сюжеті пролунала заява, що в адвентистів Ганна «міє підлогу, готує їсти – все на безоплатній основі». На це жінка відповідає, що вона «офіційно працевлаштована на фірмі ТОВ «Нартекс» на посаду маркетолога продукції здорового харчування, зарплата – 1000 грн».

Таким чином, свідчення Ганни спростовують звинувачення, їх підкріплено документами, які свідчать про заборгованість Сергія за аліментами, про скасування попереднього рішення відділу у справах дітей м. Харцизька, документ про офіційне працевлаштування Ганни.

У сюжеті використано свідчення Віри Йосипової, начальника служби у справах дітей м. Харцизька. Вона запевняє, що «спеціальна комісія ухвалила рішення, що дочки мають жити з татком». Міська прокуратура опротестувала це рішення служби дітей як безпідставне. І саму Віру Йосипову притягли до адміністративної відповідальності.

Ще один експерт сюжету Віктор Чернишов, доцент Київської духовної семінарії, свідчить, що Церква адвентистів сьомого дня – це «секта». Критеріїв для класифікування релігійної організації як секти речник не навів.

Отже, сфабриковані факти в сюжеті «Віра-розлучниця», рейтингової програми «Критична точка» на одному з провідних телеканалів, свідчать про порушення етичного кодексу журналіста. Журналіст не повинен

«приховувати суспільно важливу інформацію, фальсифікувати, спотворювати документи» [3]. Цей пункт порушено журналістами «Критичної точки». Четвертий пункт Кодексу наголошує: «Журналіст зобов'язаний користуватися тільки чесними методами для одержання інформації, фотографій і документів». У сюжеті «Віра-розлучниця» використано відеозапис прихованою камерою і висвітлено в тому контексті, який був вигідний авторам, хоча вони мали змогу вільно ознайомитися з документами щодо судової справи родини – героїв сюжету.

Наступний пункт етичного кодексу зазначає, що «журналіст повинен докласти максимум зусиль для того, щоб дати спростування опублікованій інформації, якщо вона виявилася неточною і завдала шкоди» [3]. Інформацію не було спростовано. Також журналісти порушили сьомий пункт Кодексу, який зазначає, що «журналіст не повинен пропагувати дискримінацію, в тому числі і релігійну» [3]. У сюжеті голос автора явно релігійно упереджений. Церква адвентистів сьомого дня затаврована як «секта», хоча ця всесвітня організація офіційно зареєстрована як «церква». Є експертний висновок про віровчення, обрядову практику і структуру Церкви адвентистів сьомого дня, зробленого спеціалістами Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України: «Соціальна доктрина Церкви АСД опрацьована і ухвалена першою з-поміж інших протестантських церков в незалежній Україні... Зараховувати до «сект» Церкву АСД, як й інші зареєстровані згідно з чинним законодавством України Церкви (релігійні організації), є неприпустимим, оскільки таке їх означення є протиправним і дискримінаційним, тенденційним і наклепницьким» [4].

Відтак, не всі сюжети «Критичної точки» зроблено заради «викривання неправди». Журналістів задовольнило, що вони знайомі з точкою зору лише однієї сторони конфлікту – чоловіка, який звернувся до програму. Інформацію не перевірено, а фарби згущено за допомогою драматургічних прийомів. Сюжет «Віра-розлучниця» не може претендувати на статус теледокументалістики.

Література

1. Глушко О. Журналістське розслідування. Історія, теорія, практика : навч. посіб. — 2-ге вид., пер. і доп. / О. Глушко. — К. : Арістей, 2006. — 114 с.
2. Еверетт Д. Учебный посібник репортера / Д. Еверетт. — К. : IREX ПроМедіа, 1998. — 23 с.

3. Кодекс професійної етики українського журналіста [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://centra.net.ua/old/codensju.htm>.
4. Колодний А. Релігійознавча експертиза віровчення, обрядової практики та організаційної структури Церкви Адвентистів Сьомого Дня в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.adventist.org.ua/worldnews/bashtanka_expertiza_verou/.
5. Критична точка. Про програму [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://tochka.kanalukraina.tv/ua>.
6. Кузнєцова О. Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень / О. Кузнєцова. — Львів : Світ, 1998. — 412 с.
7. Меренков И. Как журналисты телеканала «Украина», используя искажение фактов, разжигают межконфессиональную рознь [Електронний ресурс] / И. Меренков. — Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/verarazluchnitsa_rassorila_zhurnalistov_i_adventistov/.
8. <http://osvita.mediasapiens.ua/material/3910>.